

Hírek, ismertetések

Összeállította: PIROS Olga

Események, rendezvények

**XII. Kárpát-medencei Összegytemi terepgyakorlat,
Bakony – Balaton-felvidék**

2023. augusztus 9–13. között rendezték meg az Ifjúsági Bizottság szervezésében az Összegytemi terepgyakorlatot (főszervezők: CSERÉP Barbara, SZABÓ András). A 11 résztvevőt a Magyarhoni Földtani Társulat, a Zábrák Kft., az MS Energy, a Geomega Kft., a Hantken Miksa Alapítvány, a Papp Simon Alapítvány, a Balaton-felvidéki Nemzeti Park és az ELUSCSEG (Eötvös Loránd University Student Chapter of Society of Economic Geologists) támogatta.

Augusztus 9-én reggel az ELTE Déli tömbje elől kisbusszal indultunk útnak hatan, majd a terepgyakorlat első állomásánál további három fő, a második nap végén pedig még egy hallgató csatlakozott hozzánk. Az utolsó két napon nagy örömünkre megtisztelt minket jelenlétével CSERNY Tibor. A program maximális létszáma 11 fő volt, ebből hét hallgató az ELTE-ről érkezett (5 BSc, 1 MSc és 1 PhD hallgató), négy fő pedig már a tanulmányait befejezett, nem csak geológus végzettségű, dolgozó résztvevő volt. Az ELUSCSEG jóvoltából egy diák nyert pályázatot, mely 20 ezer forint részvételi díj támogatást jelentett, illetve egy nagylelkű MFT-tagtársunk egy diák részvételi díját támogatta 25 ezer forinttal.

Az első napon a Balaton-felvidék paleozoikumát ismertük meg M. TÓTH Tivadar kiváló szakmai vezetésével. A terepet végigjárva megértettük a különböző képződmények kapcsolatrendszerét, azok hidrogeológiai jelentőségét és a kultúrában játszott szerepét is. Több tudománytörténeti szempontból is fontos feltárást érintettünk. A csopaki perm-triász határ feltárásnál elbúcsúztunk M. Tóth Tivadartól, megköszönve az örök emléket nyújtó terepi napot, majd este elfoglaltuk a szállást. A kétfogásos vacsora után kellemes beszélgetéssel zártuk a napot.

Az első nap állomásai:

- 1) Balatonfőkajár
- 2) Füle
- 3) Balatonalmádi (Vörösberény) erődtemplom
- 4) Balatonalmádi (Káptalanfüred) Köcsi-tó
- 5) Alsóörs régi falu (perm, Lovasi fillit)
- 6) Alsóörs metariolit (a postával szemben)
- 7) Alsóörs Pelikán Hotel (71-es út mellett, a Lovasi fillit feltárása)
- 8) Csupak perm-triász határ

A második napon a Balaton-felvidék és a Bakony mezozoikumát tanulmányoztunk. A nap szakmai vezetői BUDAI Tamás és SZENTE István voltak. Felsőörsön a nemzetközileg is ismert, középső triász Forrás-hegy feltárást tekintettük meg BUDAI Tamás zseniális vezetésével. Megemlékeztünk BÖCKH Jánosról, majd megismertük az anisusi karbonátplatform kialakulását és feldarabolódását a szelvény kalapálható reliktumain keresztül, és átléptük az anisusi-ladini határt. A túra során lelkesen kerestünk a brachiopoda- és crinoidea-maradványokat. Az alapszelvény után utunk a felsőörsi templomhoz vezetett, mely a falu egyetlen szilárd területére épült, ahol az alsó triász Hidegkúti Dolomit bukkan felszínre. A templom történetéről a Bakony–Balaton Geoparkot képviselő SÁRDY Julianna mesélt izgalmas történeteket. Itt elbúcsúztunk BUDAI Tamástól, és a programot SZENTE István vezetésével folytattuk.

Következő megállónk a fossziliáiról régóta híres Pénzesgyőr Tilos-erdő szelvénye volt. SZENTE István elkalauzolt minket a kora kréta tengeri élővilágába, számos tudománytörténeti ténnyel és anekdotával tűzdelve. A feltárásnál sokat időztünk a törmelékben ősmaradványokat keresve. Nagy élményt nyújtott mindenkinek, hogy tengerisünök, ammoniteszek, csigák és pörgekaruak maradványait találhatták meg, és még cápafog is előkerült. A lelkes kápirgálás után utunkat a Zirc melletti borzavári úti kőfejtő irányába vettük. A hideg ebédcsomag elfogyasztása után megfigyeltük a Borzavári Mészkö és a Tatai Mészkö települési viszonyait, és a feltárási felső szakaszán lévő paleokarszt formákat. Sokan itt süntüs-kéket, crinoidea-kelyheket találtak.

A nap utolsó helyszíne az Olaszfalu melletti Eperkés-hegy bonyolult felépítésű mezozoikum volt, ahol triász és kora kréta karbonátos képződményeket tekintettünk meg. Bejártuk a „Hosszú-árok”, a „Nagy letakarítás” és a „Tetői szelvény” mesterséges feltárásokat, melyek FÜLÖP József munkássága alatt létesültek. A hosszú terepi nap után a szállásra visszaérve megvacsoráztunk, és felkészültünk a következő nap izgalmaira.

A harmadik napon a korai reggeli után a szálláson találkoztunk aznapi vezetőnkkel, MINDSZENTY Andrea tanárnővel. Első állomásunk a nyirádi Deák-hegy „Gábor” és „Ferenc” bauxit külfejtések voltak. Az egykori bányaterületen NOVÁK Sándor bányamérnök várt minket, aki röviden elmesélte a bauxitbányászat történetét. Ezt követően körbejártuk a külfejtést, megismertük a bauxit képződési körülményeit, közben fossziliákra és gipszkristályokra vadásztunk.

Következő megállónk a Darvas-tó felhagyott bányája volt, ahol láthattuk, hogy a paleokarsztos formákat kitöltő bauxit milyen átalakulási folyamatokon esik át egy alulról érkező transzgresszió hatására. A bányaterületet elhagyva egy jól ismert feltárást felé vettük az irányt, a Sinterlapi-kőfejtőhöz. Itt megfigyeltük a Tatai Mészkö-re szögdiszkoordináciával települő Ugodi Mészkövet. A bányafalban bauxitzárványoktól vörös kalciterek vizsgáltunk, és rudista fossziliákat gyűjtöttünk.

A nap utolsó megállója az úrkúti őskarszt feltárása volt, ahol megismertünk az oxidos mangánérc képződésével. Lelkesen és nagy sikerrel kutattunk a törmelékben mangánérc után. Kis kitérőt tettünk az egykori mangánbánya felé, a bánya területén kívül szálban álló mangános összletre leltünk, ahonnan szép számmal került elő piroluzit. A szállásra visszatérve elkészítettünk MINDSZENTY tanárnőtől megköszönve az izgalmas vezetést.

A negyedik napon a Balaton-felvidék neogén vulkanizmusának megismerése volt a cél, szakmai vezetőnk HARANGI Szabolcs tanár úr volt. Első állomásunknál, az uzsai kőbányánál Nagy Dániel várt minket, aki összefoglalta az ottani bányászat történetét, a kőzetjövésztés módját, és hogy milyen módon dolgozzák fel a kitermelt kőzetet. Ezt követően bejártuk a bányaterület egy részét, mely feltárja az egykori vulkán gyökérszónáját. A keleti udvarban ásványvadászat vette kezdetét, szép számmal kerültek elő fennőtt zeolitásványok. Az uzsai bányát elhagyva Monostorapáti felé vettük az irányt, ahol a falu északi határából elindultunk a Bondoró-hegy felé. Az első megállónkhoz vezető hosszabb gyalogút során, már az út mentén észleltünk peridotit és gránátpiroxenit törmelékét. Az első feltárásnál a freatikus kitérés termékeit, különböző piroklasztokat és piroklasztitokat figyelhetünk meg, melyeket karbonátos anyag cementált. A karbonáttartalom valószínű, hogy a kőzetben előforduló, nagy mennyiségű karbonátos klasztköböl

származik. A feltárást jobban szemügyre véve találtunk vöröshomokkő- és agyagkőklasztokat is, mindemellett peridotit- és piroxenit-zárványokat, piroxén megakristályokat. Utolsó megállónk a bondoró-hegyi Pokol-lik barlang. A barlang falában számos nagy méretű peridotit xenolitot és piroxén megakristályt fedeztünk fel. A barlang kialakulása gravitációs tömegmozgás eredménye. A Bondoróról leérve buszra szálltunk, és visszatértünk a szállásra. Az este fénypontja a Káli Balázs Pincészet borkóstolója volt, melyet nagyon jó hangulatban töltöttünk el.

A terepgyakorlat utolsó napján már hazafele vettük az irányt, így közbeiktattuk megállónkat. Reggeli után nekiindultunk a fekete-hegyi négyórás, mintegy 11 km-es túránknak, melyet SÁRDY Júlia, a Bakony–Balaton-felvidéki Nemzeti Park munkatársa és CSERNY Tibor, hidrogeológus-mérnökgeológus vezetett. Az első megállónk Köveskállán a régi Mosóház volt, mely a környék karsztvizét használja. Ide jártak le az asszonyok mosni, ami közösségi esemény volt, és az állatok is innen tudtak vízhez jutni az oldalakon húzódó vályúból. A mosómedence vízszintje együtt ingadozik a karsztvíz szintjével. A mosóház padlójában az Iszkahegyi Mészövet szemlélhettük meg bentoszakóival egyetemben, mely in situ kifejlődésében a Henyei Dolomit rétegsorára tolódik fel, és a környező bányákban függőleges réteglapja gyönyörűen feltárul.

Második megállónk a Nagycsere-kút volt, ahol a hely vízföldtanáról hallgattunk érdekességeket. A vízszint itt helyben azért csapolódhat meg kutak formájában, mert a Kornyi-tó alatti csopaki márga jó vízfogó. A másik forráskilépés a bazalt mállásából származó agyag a veszprémi márga alatt. A Vázsonyi-séd dél felé kerül a vulkáni központot a területen, majd Nagyvázsonytól Ny-ra kezd kerülni, átmegey Pula-Kapolcs előtt Vigándpetenden, és onnantól már Egervíz néven fut tovább.

Kapolcs környéke több vulkáni kitérőközponttal rendelkezik: i) Köveskál 3,97 Ma (Fekete-hegy: Vaskapu-árok tefra)
ii) 3,36 Ma kürtőközei fácies hólyagos salakkúp gyomra: Monostorapátitól délre a zöld sáv: tufabánya (Művészetek Völgye túra): boncsos egység
iii) 5,56 Ma: Királykő egység (legidősebb)

A Litéri feltolódás segített a magma felszínre jövetelében, mely létrehozta az itteni kitérői központokat. A Vaskapu-völgyben felfelé haladva rengeteg sréttel (szétesett, lekerelkedett, kukoricaköves bazalt) találkozunk, majd tanulmányozhattuk a völgyben folyamatosan feltáruló, konszolidált piroklaszt rétegsort, mely a völgy felső részén a kürtő falát is alkotja, melyre az egykori lávafolyások közül egy fel is futott, így a világon egyedülálló bazaltfolyamos visszahajlás tárul fel egy kb. 20–30 m falon. A völgyből kiérve a táj morfológiáját, így a lávafolyások irányát, a helyi növényzetet és mocsaras környezet élővilágát, illetve az Eötvös-kilátóból a Káli-medence hegyeinek elhelyezkedését figyeltük meg. A lezúduló piroklasztárak irányát és a rátelepülő falvak elhelyezkedését végig nyomon követtük a lefelé jövetelkor, melynek záró feltárása a szentbékállai Színpadi rétegsor volt, ahol a piroklasztos rétegsorban a xenolithokat és a környék közötti típusait figyelhettük meg, a felszakított darabok és a réteglepülési viszonyok is kiválóan látszóttak.

A szállásra visszaérve a holminkkal együtt vettük már az irányt a várpalotai Szabó-bányába, ahol 13,5 Ma éves homokrétegsor tárul fel, mely a badeni tenger szorosába beérkező deltatoroklattól kb. 1 km-re ülepedett homok rétegsora. A rétegsorban fehér színű dolomitklasztok, nyugodt és áramlásos tengeraljazati üledékek, diszkordanciafelület, keresztrétegzés és még sokféle egyéb szedimentológiai bélyeg figyelhető meg. Mivel a puhatestűek nem bírták ki az egykori szállítási sebességet, a rétegsor üledéke egy tö-

megsírként értelmezhető, melyben számos vázdarab (pl. *Ostrea*) látható. A folyóvízi üledék tetején később mocsári üledék rakódott le, melyből korábban kovásodott fatörzsek kerültek elő. Ezek közül néhány darab a bánya területén is megtekinthető volt. Itt mintegy 400 fajt írtak le, köztük 180 kagylót, 69 egysejtűt, melyek közül sok endemikus fajnak számít. Történeteket hallgattunk SZABÓ Endre életéről, aki a homokbányát működtette, illetve TELEGDY ROTH Károly életébe is kaptunk egy kis betekintést. A feltárást végül VADÁSZ Elemér nyilvánította védetté 1952-ben.

Utolsó megállónk a fehérvárcsurgói homokbánya volt, ahol üveghomokot, öntödei homokot bányásznak, illetve lovardákba használatos homokhoz kőzetgyapotot kevernek. Megtekintettük a bányatavat, az egykori bányaterületeket, melyek már átestek reaktiváció, illetve azokat, melyek még ennek folyamatában találhatók. A bánya üzemi részén a mosóhelység, az osztályozók és a tároló rész mellett is elhaladtunk. A változatos szemcse- és klasztermetű kupacokban jól megfigyelhető volt a változatos litológia, illetve a folyók és a szél munkájának szedimentológiai bélyegeit is recens analógiákkal egy kis területen megfigyelhettük a már kibányászott anyagban. Utunkat az eredeti bányától feltáruló rétegsor távoli megfigyelésével zártuk, majd szomorú búcsút vettünk egymástól. Az ELTE-re visszaérkezve azzal váltunk el, hogy jövőre a következő Összegytemi Terepgyakorlaton találkozunk.

Összegytemi terepgyakorlat véleményezése: A résztvevőket utólagosan megkérdeztük, hogy mi a véleményük a terepgyakorlatról. Mindenki pozitív választ adott, sokat gyarapodott a tudásuk, a szervezést és a programot kiválóan tartották.

VÁRI Tamás Zsolt

Ifjú Szakemberek Ankétja, 2024

Idén az Ifjú Szakemberek Ankétját (ISZA) 2024. április 5–6. között az egri Hotel Szent Istvánban szervezte meg a Magyar Geofizikusok Egyesülete, a Magyarhoni Földtani Társulat és a Magyarhoni Földtani Társulat Ifjúsági Bizottsága. A konferencián több mint 60 résztvevő volt jelen. 28 előadást hallgathattunk meg és 14 posztert láthattunk a két napon. A szokásos helyezéseken (elméleti, alkalmazott és poszter) kívül még 13 díjat osztottak ki a támogatók. A díjkiosztásra a következő Magyar Geofizikusok Egyesülete közgyűlésén (<https://mageofegy.hu/kozgyules-2023-04-28/>) került sor 2024. április 28-án az SZTFH konferenciatermében (Budapest, XIV., Columbus utca 17–23.).

A Magyarhoni Földtani Társulat Ifjúsági Bizottságának különdíját MAGYAR János érdemelte ki *Signs of the Dinosaur hybridisation* című előadásával. Az eseményről készült fotók megtalálhatók: <https://drive.google.com/drive/folders/1AJMhwrrk26hVXcCqV0q7elqTzLA2aO47?usp=sharing>

VÁRI Tamás Zsolt

Rajzpályázat-eredmények

Az Év ásványa és Év ősmaradványa rajzpályázat eredményhirdetése és ünnepélyes díjátadója a 29. Lelkes Lurdy Házi Ásványbörzén volt, 2024. április 13-án.

Idén is sikeres volt az Év ásványa és ősmaradványa programhoz kötődő rajzpályázat. A pályázat célja többek között a tudományos ismeretek átadása, ezért a zsűri részéről az is fontos szempont volt, hogy a szép rajzok és festmények milyen tudományos üzenetet hordoznak.

A rajzpályázat díjazottjai

Óvodás korosztály

1. Gara Zente
2. Balogh Balázs
3. Schmidt Anna

1–2. osztályos korosztály

1. Gulyás Júlia Polett
2. Halmi Dóra Anna
3. Szabó Eszter Katalin, Szalai Réka

3–4. osztályos korosztály

1. Füssi-Nagy Boglár
2. Balogh Tünde
3. Forrai Lili

5–6. osztályos korosztály

1. Balogh Borbála Liliána
 2. Cseh Tamara
 3. Farkas Ádám, Gerda Zsófia
- Különdíj: Horváth-Vaskó Amina

7–8. osztályos korosztály

1. Erdélyi Attila
2. Wen Yilan
3. Tiszaváry Adél

Idén először díjaztuk a legeredményesebb pedagógusokat is. Ezúton is gratulálunk Vető Renátának, Lázár Ivettának és Réti Andrásnak áldozatos felkészítő munkájukhoz.

FELKERNÉ Kóthay Klára

Reinjection Workshop, 2024. április 16.

A Szegedi Tudományegyetem Alkalmazott Geotermikus Kutatás-Fejlesztési Központja (GEAR), valamint Földrajzi és Földtudományi Intézete a Magyarhoni Földtani Társulat Alföldi Területi Szervezetével (MFT) és a Szegedi Távfűtő Kft.-vel (SZETÁV) közösen a használt termálvizek visszasajtolásával kapcsolatos problémák és a megoldást célzó kutatási irányok megtárgyalására nemzetközi konferenciát szervezett.

A rendezvény fókuszában az egyetemen folyó kutatások bemutatása jelentette. Nagy örömünkre elfogadta a meghívást professzor Matthias HALISH, a hannoveri LIAG (Leibnitz Institut für Angewandte Geophysik) geofizikusa és ANTICS Miklós, a Párizsi-medencében tevékenykedő GPC Instrumentation Process geotermikus tervező és szerviz vállalat vezetője, egyben az Európai Geotermikus Tanács (EGEC) elnöke. A rendezvényen 82 fő vett részt.

A rendezvényt dr. JANÁKY Csaba, az IKIKK Anyag-, Környezet-, és Energiatudományi kompetenciaközpont szakmai vezetője és dr. M. TÓTH Tivadar, az Ásványtani, Geokémiai és Kőzettani Tanszék vezetője, egyben a Magyarhoni Földtani Társulat elnöke nyitotta meg.

Személyi hírek

PRAKFAI PÉTER tagtársunk, a ProGeo szakosztály aktív tagja Magyar Ezüst Érdemkereszt állami kitüntetést kapott többek között a földtudományos ismeretterjesztésben végzett több évtizedes munkájáért. Szívvel gratulálunk az elismeréshez!

<https://www.nogradgeopark.eu/hu/hir/magyar-ezust-erdemkeresztet-kapott-prakfalvi-peter>

Könyvismertetés

Bersek-hegyi kollázs

FÖZY István: *Bersek. Kőzetek és kővületek. Egy gerecsei hegy története.* GeoLitera, Szeged.

– *Miért csak aptychuszokat találunk a márgában, és ammoniteszvázakat nem?* – kérdezte közel 30 éve NAGYMAROSY tanár úr egy másodéves terepgyakorlaton a Bersek-hegyi kőfejtő alsó udvarában. Triviális kérdés volt, de jól emlékszem, miként fürkészett bennünket, ahogy álltunk ott hallgatók tanácstalannul. Hallgattunk. Pedig tudhattuk volna, bár így leírva ennek a kérdésnek a megválaszolását most olvastam először a Bersek-hegy átfogó és minden részletére kiterjedő monográfiájában. FÖZY doktor sokadik könyve ez, már egy ideje nem számolom, mert a végén még írónak nevezi majd magát. Így is nehéz bírni vele. De kérdem én önt, mint okos embert, hiszen „író”, miért csak most jelentette meg ezt a tanulmányt, mit csinált eddig? Itt volt 11690 ammonitesz FÜLÖP József szekrényében, aki begyűjtette, elrakta és soha nem csinált velük semmit, viszont nem engedte, hogy bárki foglalkozzon velük. Jellemző történet ez, jegyzőkönyvek eltüntetése, kicsinyes szakmai féltékenység, minden, ami néha körülveszi ezt a szakmát. Viszont szerencsére ön okos ember, annak ellenére, hogy „író”, és nem hagyta magát, utána járt, szervezett, kilincsel, pályázott és nyert, végül a Bersek-hegy páratlan anyaga méltó helyre került. A feldolgozása hosszú ideje tart, egyes ősmaradványcsoportokról már részletes és igényes szakmai cikkek születtek. Most pedig végre egy önálló és átfogó munka, amelyben a növényi maradványoktól vagy a mikropaleontológiai anyagtól kezdve a korallokon keresztül az ammoniteszekre és más puhatestűekre át a gerinces maradványokig gyakorlatilag teljes leltár készült a Bersek-hegyi fossziliákról. Igényesen szerkesztett, színes fototáblák, látványos terepi felvételek és szakmailag is pontos terepi szelvények teszik élvezetessé a könyvet. 120 millió évvel ezelőtt a bánya helyén még virágzó tengeri élet létezett, annak egy kicsi töredéke szerencsére fennmaradt, és ez a tudományos igényességgel megírt, de alapvetően tudomány népszerűsítő formában készült, 130 oldalas kollázs méltón mutatja be az eltűnt élővilágot. De aki a terület és annak szűkebb környezetének földtani felépítése iránt érdeklődik, az is megtalálhatja benne akár az idősebb és a Gerecsére annyira jellemző, látványos jura mészkövek vagy éppen a fiatalabb paleogén, neogén és a még fiatalabb pleisztocén édesvízi mészkövekről szóló rövid leírásokat is. A kötet végén pedig a terület szerkezetfejlődése mellett a gazdag és változatos ősmaradványgyűttes és az egykori élőhely szintéziseként pontos képet kaphatunk arról a tengeri élőhelyről, ahol az ammoniteszek mellett gyakori és fontos fossziliák voltak az aptychuszok.

A könyv a GeoLitera kiadó 50. kiadványa (ISBN 978-963-306-958-5) Ára: 4500 Ft. Megrendelhető a kiadó honlapján.

OZSVÁRT Péter

CHOLNOKY Jenő: Utazás a sátán szekerén

Megjelent CHOLNOKY Jenő földrajzi ismeretterjesztő kalandregényének új kiadása. Az igen nehezen hozzáférhető mű az Argo Navis könyvkiadó gondozásában látott újra napvilágot. Ára: 3890 Ft, megrendelhető a kiadó weboldalán: argonavis.hu.

„Még a sátánnal is cimborálnék, hogy igazán megismerjem ezt

a nyomorult Európát!” Vajon mit ajánlhat egy öregedő tudós Mefisztónak cserébe leghőbb vágyának teljesüléséért, hogy megtudjon *mindent*? Mire bukkan a múltban és a távoli földeken Szigligethy Bertalan, akinek még élesen fájnak a Nagy Háború borzalmai?

CHOLNOKY Jenő fordulatossága könnyed stílusban kalauzsol végig bennünket a földtörténeti korokon és az I. világháború utáni Európán, ahol idegenvezetőnk nem más, mint az ördög. Miközben a szerző gazdag képet fest a skandináv fjordokról, az orosz síkságról vagy a svájci gleccserekről, az utazás közben nem téveszti szem elől a legfontosabbat: magát az embert.

CHOLNOKY Jenő páratlan földrajzi ismeretterjesztő tevékenységével vált széles körben népszerűvé hazánkban a XIX. század végén, kiemelkedő tudományos életművét pedig nemzetközi szinten is jegyzik. 1928-ban megjelent regényét most új köntösben, de eredeti nyelvezettel és illusztrációkkal veheti kezébe az olvasó.

KULI Zoltán

Élisée Reclus: A patak élete

Megjelent Élisée RECLUS: *A patak élete* című munkájának új kiadása az Argo Navis könyvkiadó gondozásában. A francia földrajztudóst CHOLNOKY Jenő egyik mesterének tekintette, életrajzában is megemlíti a szerzőt. A gyönyörű, korabeli metszetekkel illusztrált kiadvány ára: 3890 Ft, megrendelhető a kiadó weboldalan: argonavis.hu.

Nyáron az erdőt járva halljuk csörgedezését, ősszel faleveleket úsztatunk sebes vízén, télen fagyott felszínére merészkedünk, tavasszal az olvadó hótól megáradt tömegének erejét csodáljuk – a patakról mindannyian élénk emlékeket őrzünk.

A 19. századi francia geográfus, Élisée RECLUS művében egy patak életét követjük a forrástól addig, míg szurdokon, barlangon, erdőségen át kalandozva széles folyamammá válik – partján mindvégig emberekkel. Iskolapadból szabaduló gyermekek, sivatagi vándorok, fáklyás barlangi felfedezők, favágók, molnárok vagy halászok leszünk.

RECLUS nem a földrajztudós szemével látta a patakot: a természetet mélyen tisztelő és szerető ember őszinte szenvedélye sugárzik minden sorából.

KULI Zoltán

GURKA Dezső 2023: Novalis magyarországi vonatkozású motívumainak életrajzi háttere. A Charpentier család kapcsolati hálójának irodalmi aspektusai. – Gondolat, Budapest. 122 p.

A NOVALIS név egy német költő, Georg Philipp Friedrich Freiherr von HARDENBERG (1772–1801) felvett, az irodalomban használt neve volt. A Freibergi Bányászati Akadémián tanult, ahol az ásványtan terén Abraham Gottlob WERNER professzor szellemi hatása alá került. Itt tanított bányaművelést Johann Friedrich Wil-

helm von CHARPENTIER professzor is, akinek a lánya, Julie von CHARPENTIER lett HARDENBERG menyasszonya. Ezeknek a kapcsolatoknak a hatására a műveiben fontos szerepet játszanak a bányászati és ásványtani vonatkozások. Mivel Magyarország bányászata akkoriban Európában az egyik legjelentősebb volt, ez már magával hozott magyar utalásokat is, különösen a *Heinrich von Ofterdingen* című regényében. A műben egy Klingsohr nevű öreg költő és egy öreg bányász is magyarországi születésű. Klingsohr a darabban a bányászokat mint „fordított csillagjósokat” dicséri, akik nem az eget, hanem a mélységet kémlelik, és abból nem a jövőt, hanem a múltat akarják kiolvasni. A bányász pedig lelkesen emlékezik hazája északi hegyvidékei ércben való gazdagságára. Maga CHARPENTIER professzor kétszer is járt a felső-magyarországi bányavidéken, 1786-ban jelen volt Szklenón a BORN Ignác által rendezett tanácskozáson, és ő is alapító tagja lett az első nemzetközi Bányászati Társaságnak.

NOVALIS tragikusan korán, 29 évesen halt meg. Később a magyarországi kapcsolatok volt menyasszonya, Julie von CHARPENTIER életében váltak különösen fontossá. Abban az időben szintén a Freibergi akadémián tanuló és a CHARPENTIER családhoz bejáratos fiatalember volt báró PODMAINCZYK Károly, aki vőlegénye halála után Julie-t feleségül vette. Az esküvőt még Freibergben tartották, de PODMAINCZYK Károly tanulmányai elvégzése után, 1805-ben hazajött Magyarországra. Itt férje először Nagyszébenben lett bányatanácsos, majd az aszódi családi kastélyba költöztek. Közös életükben aszódi otthonuk a magyarországi német nyelvű társasági élet egyik központjává vált. Julie egy németországi látogatásáról KAZINCZY is megemlékezik egyik levelében. Julie még új házasságában is ápolta első vőlegénye, NOVALIS emlékét, tudjuk, hogy művei néhány eredeti kéziratát is magával hozta. Julie is tragikusan korán, 1811-ben halt meg gyermekszülés következtében. PODMAINCZYK másodszor is Németországból nősült, élete végéig tartotta a német családi és tudományos kapcsolatokat. Személyesen WERNERrel is levelezett. Későbbi vallomása szerint két dolgot nem tudott egész életében elfogadni: első felesége, Julie, és tanítómestere, WERNER halálát.

GURKA Dezsőnek sikerült megtalálnia az egykori szarvasi evangélikus gimnázium könyvtárában a Julie temetésén elhangzott gyászbeszéd eredeti szövegét, amelyet forrásközlésként eredeti német nyelven és magyar fordításban is közöl a könyvben. Az emlékbeszéd szerzője BOSZY Mihály aszódi, szlovák nemzetiségű evangélikus lelkész, aki valószínűleg fiatalkori jénai tanulmányai és ott megszerzett német műveltsége révén nyerte el PODMAINCZYK bizalmát. BOSZYT a szlovák irodalomtörténet nemcsak saját művei miatt, hanem első szlovák nyelvű SHAKESPEARE-fordítása miatt is számon tartja.

Az itt bemutatott könyv magyar változata egy német nyelven nemrég megjelent másik könyv egy részének. Ezt is ismertették már 2023-ban a *Földtani Közlöny* 153/2. számában (GURKA, Dezső, Hrg.: *Mineralogische Konnotationen im 18. und 19. Jahrhundert*).

Mindkét könyv olvasható online is a következő címen:
https://tudasaramlas.btk.elte.hu/hu/tudastar

VICZIÁN István